

Sygn. akt I UK 153/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 czerwca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło (przewodniczący)
SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)
SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania J. C.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 6 czerwca 2018 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w K.
z dnia 18 listopada 2016 r., sygn. akt III AUa .../16,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 26 stycznia 2016 r. oddalił odwołanie wnioskodawcy J. C. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z

dnia 25 marca 2015 r. odmawiającej wnioskodawcy prawa do emerytury, bowiem nie wykazał on 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca, urodzony w dniu 5 sierpnia 1954 r., na dzień 1 stycznia 1999 r. legitymował się 25-letnim okresem składkowym i nieskładkowym. Od dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. oraz od dnia 15 kwietnia 1980 r. do dnia 9 stycznia 1987 r. był on zatrudniony w Spółdzielni Kółek Rolniczych w M. (dalej jako SKR), jako kierowca ciągnika - traktorzystą. Prowadził traktor - model C5560 lub C 360, wykonując nim zlecenia transportowe i prace polowe, które trwały od kwietnia do października. Poza okresem prac polowych, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał tylko prace transportowe, transportując łupek w obszarze gminy M. Od dnia 14 stycznia 1987 r. do dnia 31 sierpnia 1994 r. wnioskodawca pracował w Spółdzielni Inwalidów „O.” w P. na stanowisku kierowcy-mechanika, faktycznie wykonując obowiązki kierowcy samochodu ciężarowego marki Star o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, prowadził również autobusy o liczbie miejsc ok. 40, przewożąc pracowników Spółdzielni. Od dnia 15 kwietnia 1997 r. do dnia 31 grudnia 1998 r. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy w „L.” Sp. z o.o. w T. jako kierowca samochodu ciężarowego marki Volvo o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony.

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy uznał odwołanie za nieuzasadnione. Sąd Okręgowy zaliczył do stażu pracy w szczególnych warunkach okresy zatrudnienia wnioskodawcy w Spółdzielni Inwalidów „O.” i w „L.” Sp. z o.o. (łącznie 8 lat, 5 miesięcy i 11 dni), uznając, że jako kierowca samochodu ciężarowego wykonywał wówczas w pełnym wymiarze czasu pracy prace wymienione w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.), w dziale VIII, pkt 2. Natomiast mimo wystawienia przez SKR w M. świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach, obejmującego okresy od dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. oraz od dnia 15 kwietnia 1980 r. do dnia 9 stycznia 1987 r. nie zaliczył tych okresów w całości do stażu pracy w szczególnych warunkach. Z zeznań świadka S. S. wynikało, że wnioskodawca jako traktorzysta w

sezonie prac polowych (od kwietnia do października) wykonywał zarówno prace polowe, jak i transportowe. Tylko poza sezonem prac polowych (październik-marzec) wykonywał wyłącznie zlecenia transportowe. Potwierdziła to także SKR w M. w piśmie z dnia 5 marca 2015 r. oraz sam wnioskodawca. Na tej podstawie Sąd Okręgowy stwierdził, że wnioskodawca nie wykonywał w spornym okresie stale i pełnym wymiarze czasu pracy prac transportowych (wymienionych w dziale VIII, poz. 3 wykazu A do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.) przez okres 7 miesięcy w skali roku (od kwietnia do października), bowiem wówczas wykonywał także prace polowe, niestanowiące pracy w transporcie. Zatem zaliczeniu do stażu pracy w szczególnych warunkach podlega wyłącznie okres pracy poza sezonem prac polowych, gdy wnioskodawca wykonywał wyłącznie zlecenia transportowe, tj. okres 5 miesięcy w każdym pełnym roku zatrudnienia, czyli: w 1971 r. - 2 miesiące (listopad i grudzień), w latach 1972-1976 po 5 miesięcy z każdego roku, w 1977 r. - 3 miesiące (styczeń - marzec), w 1980 r. - 2 miesiące (listopad i grudzień), w latach 1981-1986 - po 5 miesięcy z każdego roku, w 1987 r. - 9 dni. Okres ten wynosi w sumie 5 lat, 2 miesiące i 9 dni, co po doliczeniu go do ustalonego wyżej okresu w wymiarze 8 lat, 5 miesięcy i 11 dni daje łącznie 13 lat, 7 miesięcy i 20 dni pracy w szczególnych warunkach. Wnioskodawca nie wykazał zatem 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach na dzień 1 stycznia 1999 r., o którym mowa w art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach i rentach) i § 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.

Sąd Apelacyjny w K. wyrokiem z dnia 18 listopada 2016 r. zmienił zaskarżony przez wnioskodawcę wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury, poczynając od dnia 1 października 2014 r.

Sąd Apelacyjny zweryfikował stanowisko Sądu pierwszej instancji co do zatrudnienia wnioskodawcy w SKR w M. w okresie od dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r., zaliczając go w całości do stażu pracy w szczególnych warunkach. W tym zakresie powołał wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09 (LEX nr 590248), według którego okres zasadniczej służby

wojskowej odbytej w czasie trwania stosunku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zalicza się do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, jeżeli pracownik w ustawowym terminie zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia. Zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., można odnosić tylko do tych przepisów, które regulują wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Zachowały zatem moc przepisy § 2 ust. 1, § 3, § 4 - 8a, § 9 - 15 i § 19 ust. 2 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Praca ubezpieczonego w sprawie rozpatrywanej przez Sąd Najwyższy - przed i po powołaniu do zasadniczej służby wojskowej - była pracą zaliczoną do I kategorii zatrudnienia według załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczenia pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 39, poz. 176 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 10 września 1956 r.). W myśl § 5 zdanie drugie tego rozporządzenia, jeżeli pracownik bezpośrednio przed okresami wymienionymi w art. 8 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97 ze zm.), którym był m.in. okres służby w Wojsku Polskim po dniu 1 listopada 1918 r. (pkt 4), wykonywał zatrudnienie w I kategorii, okresy te zalicza się tak jak zatrudnienie w I kategorii zatrudnienia. W dniu 1 stycznia 1980 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie I kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 4 maja 1979 r.), a jego § 9 stanowił, że pracownicy, którzy z tytułu zaliczenia ich pracy do I kategorii zatrudnienia nabyli uprawnienia na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, zachowują te uprawnienia. Kolejne rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r. zasadę tę powtórzyło w § 19 ust. 2, zgodnie z którym prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia w rozporządzeniu z dnia 4 maja 1979 r. uważa się za prace wykonywane w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, nietrudno zauważyć analogicznych odniesień - co w omówionym powyżej wyroku - do rozpoznawanej sprawy. W okresie od dnia

1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. wnioskodawca wykonywał pracę traktorzysty, która według obowiązującego wówczas rozporządzenia z dnia 10 września 1956 r. stanowiła pracę zaliczaną do I kategorii zatrudnienia, wymienioną w załączniku do tego rozporządzenia w dziale XVII „Rolnictwo i leśnictwo”, poz. 1 traktorzyści. Stosownie zaś do § 9 rozporządzenia z dnia 4 maja 1979 r. pracownicy, którzy z tytułu zaliczenia ich pracy do I kategorii zatrudnienia nabyli uprawnienia na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, zachowują te uprawnienia. W dalszym okresie zgodnie z § 19 ust. 2 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia uważa się za prace wykonywane w szczególnych warunkach. Wobec powyższego sporny okres powinien podlegać zaliczeniu w całości czyli w wymiarze 5 lat i 10 miesięcy, a nie przy ograniczeniu tylko do sezonu zimowego. W efekcie zsumowanie bezspornego okresu zatrudnienia wnioskodawcy w Spółdzielni Inwalidów „O. ” i w „L.” Sp. z o.o. (8 lat, 5 miesięcy i 11 dni), całego okresu pracy w SKR w M. od dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. (5 lat i 10 miesięcy) oraz uznanych przez Sąd Okręgowy okresów zimowych przypadających od dnia 15 kwietnia 1980 r. do dnia 9 stycznia 1987 r. (2 lata, 8 miesięcy i 9 dni), daje łącznie 16 lat, 11 miesięcy i 20 dni. Na tej podstawie Sąd Apelacyjny uznał, że wnioskodawca na dzień 1 stycznia 1999 r. wykazał 15 lat pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy i tym samym spełniał wszystkie przesłanki warunkujące prawo do emerytury w wieku obniżonym.

Skargę kasacyjną od tego wyroku wywiódł organ rentowy zaskarżając go w całości. Wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Skargę kasacyjną oparto na obydwu podstawach wymienionych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., zarzucając zaskarżonemu wyrokowi naruszenie:

1) art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach oraz § 2 i § 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie prowadzące do uznania, że wnioskodawca legitymuje się wymaganym stażem pracy w szczególnych warunkach, co stanowi konsekwencję nieuzasadnionego zaliczenia do tego stażu w całości okresu pracy w SKR w M. od

dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r., będące pochodną przyjęcia, iż zastosowanie mają przepisy rozporządzenia z dnia 10 września 1956 r., mimo że nabywanie prawa do emerytury w obniżonym wieku, stosownie do odesłania zawartego w art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach, normuje rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.

2) art. 386 § 1 k.p.c. w związku z art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. przez uwzględnienie apelacji, zmianę wyroku Sądu Okręgowego i poprzedzającej go decyzji, mimo że decyzja miała uzasadnienie faktyczne i prawne, a wnioski wyprowadzone przez Sąd Okręgowy z ustalonych okoliczności sprawy były prawidłowe.

Zdaniem skarżącego, oparcie zaskarżonego wyroku na orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09, dotyczącego zaliczania okresu służby wojskowej do okresu pracy w szczególnych warunkach jest chybione, ponieważ na żadnym etapie niniejszego postępowania okres służby wojskowej wnioskodawcy nie został wykazany, a Sąd Apelacyjny nie podaje okresów, w których służba ta miałaby być wykonywana. Nieprawidłowo też Sąd ten orzekł na podstawie przepisów rozporządzenia z dnia 10 września 1956 r., ponieważ art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach odsyła do dotychczasowych przepisów, którymi są przepisy rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w zakresie, w jakim chodzi o ustalenie wieku emerytalnego, rodzajów prac lub stanowisk oraz warunków, na podstawie, których osobom wymienionym w art. 32 ust. 2 i 3 ustawy przysługuje prawo do emerytury. Wyodrębnienie poszczególnych prac w tym rozporządzeniu ma charakter stanowiskowo – branżowy, dlatego nie można swobodnie wiązać konkretnych stanowisk z branżami, do których nie zostały przypisane. Prace kierowców ciągników zostały wymienione w dziale VIII „w transporcie i łączności” wykazu A, a nie w dziale X – „w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym” ani w dziale XIV – „prace różne”. Zatem o ile prace transportowe wykonywane przez wnioskodawcę w spornych latach 1971-1977 można zaliczyć do prac w transporcie wymienionych w wykazie A, dział VIII, poz. 3, to nie ma podstaw by do tych prac zaliczyć prace polowe w ramach obsługi traktora, nie wymienione w tym wykazie jako prace w transporcie.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawca wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od skarżącego na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawiera usprawiedliwionych podstaw. Wskazane w skardze kasacyjnej przepisy postępowania nie zostały naruszone. Z art. 386 § 1 k.p.c. i art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. nie da się wyprowadzić tezy, czy zaskarżona decyzja była prawidłowa, czy też nie. Staje się to zrozumiałe, jeśli weźmie się pod uwagę, że przepisy te mają właściwości kompetencyjne, upoważniają sąd do zmiany zaskarżonego wyroku i poprzedzającej go decyzji. Na tym jednak rola ich się kończy. Sąd może zatem normy te naruszyć, gdy będzie twierdzić, że rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji jest prawidłowe, a mimo to dokona jego zmiany. W takim wypadku uchybi art. 386 § 1 k.p.c. (analogicznie jest z art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.), co w rozpoznawanej sprawie nie miało miejsca.

W sprawie nie doszło też do naruszenia przepisów prawa materialnego. Zgodnie z art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy wynoszący 25 lat. Przepisy dotychczasowe w rozumieniu art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach zawiera rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r. Według § 1 ust. 1 tego rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przy czym w myśl § 2 ust. 1 okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Stosownie do § 4 ust. 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury,

jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzny 60 lat; 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Ponadto praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75; z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, LEX nr 528152; dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638). W judykaturze za dominujący uznaje się pogląd, że w świetle przepisów rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. (wykazu A i B, stanowiącego załącznik tego rozporządzenia) wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo - branżowy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112; z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067; z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638; z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12; LEX nr 1415525). Oznacza to, że przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest dowolne, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale jest umiejscowione.

Wobec powyższego z uwagi na sporny okres pracy wnioskodawcy w SKR w M. dla oceny spełnienia przez niego przesłanek warunkujących nabycie prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach istotne znaczenie ma przede wszystkim wykładnia przepisu rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. wykazu A dział VIII poz. 3, ponieważ kwestią sporną jest kwalifikacja okresu pracy wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty. Zgodnie z tym przepisem do prac w szczególnych warunkach w transporcie i łączności zalicza się prace kierowców

ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych. Obecnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwała się jednolita wykładnia tego przepisu i uprawniona jest teza główna, że praca kierowcy ciągnika w transporcie i praca traktorzysty w rolnictwie, to nie są tożsame zatrudnienia w aspekcie możliwości jednakowej ich kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, LEX nr 1797093; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 131/15, LEX nr 2057631; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15, LEX nr 2080883; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499; z dnia 12 października 2016 r., III UK 1/16, niepubl.; z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15, LEX nr 2177089; z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15, LEX nr 2202499; z dnia 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, LEX nr 2258032; z dnia 9 lutego 2017 r., III UK 66/16, LEX nr 2238701; z dnia 16 lutego 2017 r., II UK 730/15; LEX nr 2252207; z dnia 23 lutego 2017 r., I UK 43/16, LEX nr 2258058; z dnia 23 lutego 2017 r., I UK 76/16, LEX nr 2252207; z dnia 20 kwietnia 2017 r., I UK 154/16, LEX nr 2305919; z dnia 25 kwietnia 2017 r., II UK 177/16, LEX nr 2306373; z dnia 17 maja 2017 r., III UK 122 /16, LEX nr 2321922; z dnia 29 czerwca 2017 r., III UK 166/16, LEX nr 2349406; z dnia 29 czerwca 2017 r., III UK 169/16, LEX nr 233231; z dnia 31 sierpnia 2017 r., III UK 185/16, LEX nr 2390696; z dnia 5 października 2017 r., II UK 436/16, LEX nr 2390730; z dnia 18 stycznia 2018 r., I UK 522/16, LEX nr 2483355; z dnia 7 marca 2018 r., I UK 15/17, LEX nr 2488091).

W wyroku z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15 Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że w świetle przepisów wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach, uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości i przypisanie ich do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki

nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale gospodarki jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi (branży) gospodarki ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym. Nie można więc przyjąć, że istotny dla stwierdzenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest wyłącznie rodzaj tej pracy, a bez znaczenia pozostaje okoliczność zatrudnienia pracownika w określonym sektorze gospodarki. Biorąc pod uwagę treść art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, zgodnie z którym za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości psychofizycznej dla zdrowia ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, należy przede wszystkim stwierdzić (ustalić i ocenić), czy konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w różnym stopniu w zależności od tego, w którym dziale przemysłu (gospodarki) jest umiejscowione. Jeżeli bowiem uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika właśnie z jej branżowej specyfiki, to należy odmówić tego szczególnego waloru pracy wykonywanej w innym dziale gospodarki. Natomiast w sytuacji, gdy stopień szkodliwości czy uciążliwości danego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której jest ona wykonywana, brak jest podstaw do zanegowania świadczenia jej w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku do rozporządzenia została przyporządkowana do innego działu przemysłu (gospodarki). Jeżeli bowiem pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to zróżnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę. Z ustanowionej na gruncie art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasady wynika nakaz

jednakowego traktowania podmiotów znajdujących się w zbliżonej sytuacji oraz zakaz różnicowania w tym traktowaniu bez przyczyny znajdującej należyte uzasadnienie w przepisie rangi co najmniej ustawowej. Zasady sprawiedliwości wymagają przy tym, aby zróżnicowanie prawne podmiotów (ich kategorii) pozostawało w adekwatnej relacji do różnic w ich sytuacji faktycznej jako adresatów danych norm prawnych (zob. również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66 z glosą R. Sadlika OSP 2015 nr 11, poz. 110 czy z dnia 26 marca 2014 r., II UK 368/13, OSNP 2015 nr 7, poz. 99 i powołane tam orzecznictwo).

Z ustaleń faktycznych rozpoznawanej sprawy, którymi na podstawie art. 398¹³ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy jest związany, wynika, że wnioskodawca zatrudniony był w pełnym wymiarze czasu pracy od dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. oraz od dnia 15 kwietnia 1980 r. do dnia 9 stycznia 1987 r. w SKR w M. na stanowisku kierowcy ciągnika rolniczego (traktorzysty), a więc w dziale rolnictwo, którego dotyczy wykaz A dział X do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. W okresie swojego zatrudnienia wykonywał on prace transportowe stale i w pełnym wymiarze czasu w okresie zimowym (listopad -marzec), a w pozostałych okresach prace polowe (kwiecień – październik). Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A dział VIII poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie *a priori* pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach. Stanowiska te wymienione bowiem zostały w dziale VIII wykazu A dotyczącym prac "w transporcie i łączności", a nie w dziale X obejmującym prace "w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym". Nie ma przesłanek, aby z góry zakładać, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach - niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana - związane jest z taką samą szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku. Umieszczenie stanowiska kierowcy ciągnika w dziale VIII "w transporcie i łączności", mimo ujęcia pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych (poz. 3) odrębnie od pracy kierowców samochodów ciężarowych,

autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2), łączy szkodliwość tej pracy nie z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki "technologii" pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych, których nie ma - jak uznał ustawodawca - przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Ponadto jak podkreślił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 października 2016 r., III UK 1/16, pracą w szczególnych warunkach jest praca kierowcy ciągnika, a nie praca traktorzysty. Takie połączenie różnych stanowisk, czyli kierowcy ciągnika i traktorzysty nie jest zasadne, bo wspólnym mianownikiem nie musi być ciągnik rolniczy (nazywany także traktorem). Ciągniki z wykazu A, dział VIII, poz. 3 to nie są zasadniczo ciągniki rolnicze. Nie każdy ciągnik w transporcie to traktor. Podobnie, gdy chodzi o kombajn umieszczony w wykazie A obok ciągnika, bo kombajny rolnicze to nie są pojazdy służące do transportu towarów ani do przewozu ludzi. Natomiast traktor (ciągnik rolniczy) może służyć do transportu, jednak konstrukcyjnie (technicznie) nie jest to jego zasadnicze przeznaczenie. Zgodnie z ustawą z dnia 1 lutego 1983 r. Prawo o ruchu drogowym, ciągnik rolniczy to pojazd silnikowy skonstruowany do używania łącznie ze sprzętem do prac rolnych, leśnych, ziemnych lub ogrodnich; ciągnik taki może być również przystosowany do ciągnięcia przyczep (definicja z art. 4 ust. 1 pkt 16). Konstrukcja ciągnika rolniczego uwzględniała więc prace z maszynami do prac rolnych i to była jego zasadnicza funkcja. Traktorzysta pracował w polu lub w obrębie gospodarstwa rolnego. Ciągnik rolniczy nie był więc przeznaczony do dalszych wyjazdów i do transportu. Używano do tego w pierwszej kolejności właściwych samochodów, bo te były sprawniejsze komunikacyjnie (transportowo) i nie były tak wolne jak ciągniki rolnicze. Chodzi więc o samochody z wykazu A, dział VIII, poz. 2. Obok nich są ciągniki (poz. 3), przeznaczone do transportu, które nie były samochodami i nie musiały być też ciągnikami rolniczymi. Prócz samochodów ciężarowych i ciągników rolniczych były też ciągniki drogowe o specjalnej budowie i przeznaczeniu, służące do przewożenia ładunków i pojazdów po drogach publicznych. Kierowcy ciągników rolniczych (traktorzyści) stanowili niemałą grupę pracowników zatrudnionych w zakładach rolnych lub spółdzielniach, w tym świadczących usługi dla rolnictwa (Państwowe Gospodarstwa Rolne, Spółdzielnie

Kółek Rolniczych, Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne). Gdyby praca traktorzysty miała swoje uzasadnienie jako praca w szczególnych warunkach, to niewątpliwie tak ująłby ją prawodawca w rozporządzeniu. Wówczas w pierwszej kolejności odpowiedni zapis znalazłby się w dziale X wykazu A, dotyczącym rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego. Prawodawca nie uznał jednak pracy traktorzysty jako pracy w szczególnych warunkach. Z tego względu jedynie prace transportowe wykonywane przez wnioskodawcę ciągnikiem w okresie zimowym (listopad – marzec) można zaliczyć do prac objętych działem VIII poz. 3 wykazu A do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.- mimo że pracował on w spółdzielni usług rolniczych, a nie w przedsiębiorstwie transportowym, co stanowi łącznie w okresie od dnia 15 kwietnia 1980 r. do dnia 9 stycznia 1987 r. 2 lata 8 miesięcy i 9 dni.

Natomiast odnosząc się do okresu pracy wnioskodawcy w SKR w Miedźnej od dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. (5 lat i 10 miesięcy), to prawidłowo uznał Sąd Apelacyjny, że cały ten okres powinien zostać zaliczony do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach. W tym zakresie należy bowiem zwrócić uwagę na ewolucję branżowych zestawień stanowiskowo – branżowych. Rozporządzenie z dnia 10 września 1956 r. obowiązujące od dnia 1 lipca 1956 r. do dnia 31 grudnia 1979 r. posługiwało się inną systematyką branż i kwalifikacji. I tak dział XV Żegluga, komunikacja i łączność stanowił odpowiednik obecnie obowiązującego działu VIII w transporcie i łączności. Można stwierdzić, że obecny termin "w transporcie" odpowiadał wówczas obowiązującemu pojęciu "komunikacja" i w tej grupie (tak jak obecnie) wymieniono prace: na kolei (pracownicy przy remoncie parowozów na gorąco, czyszciciele palenisk, popielników i dymnic parowych), w żegludze (rybacy dalekomorscy), łączności (telefonistki central międzymiastowych). W tym dziale nie wymieniono prac kierowców ciągników, kombajnów czy pojazdów gąsienicowych, czy też prac kierowców samochodów ciężarowych. Natomiast dział XVII rolnictwo i leśnictwo do omawianych prac zaliczał traktorzystów (poz. 1), drwali (poz. 2). Od dnia 1 stycznia 1980 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia. Dokonało ono zmian w systematyce branż. Po pierwsze, oddzielono rolnictwo i leśnictwo, pozostawiając w tym ostatnim sektorze drwali (poz. 1) oraz dodając w tej części poz. 2 (prace przy zrywce i

wywózce drewna z lasu). Wyodrębniono nowy dział X w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym, lecz w nim nie umieszczono już traktorzystów. Jednocześnie zmodyfikowano zakres działu VIII, tytułując go w "transporcie i łączności", a wśród prac zaliczonych do pierwszej kategorii zatrudnienia wymieniono: ciężkie prace załadunkowe i wyładunkowe oraz przeładunek materiałów sypkich, pylistych, toksycznych, żrących lub parzących w transporcie (poz. 1), prace kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych, specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników samochodowych balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów (poz. 2) i prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych (poz. 3).

W tym aspekcie należy zatem zwrócić uwagę na czynnik temporalny. W pierwszej kolejności wskazać należy na § 9 rozporządzenia z dnia 4 maja 1979 r. Według tego przepisu pracownicy, którzy z tytułu zaliczenia ich pracy do pierwszej kategorii zatrudnienia nabyli uprawnienia na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, zachowują te uprawnienia. Identyczne brzmienie (tyle, że w § 19) przewiduje obecnie obowiązujące rozporządzenie. Zgodnie z art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243) Sąd Najwyższy przyjął, że za przepisy dotychczasowe należy uważać przepisy powołanego rozporządzenia Rady Ministrów wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 z późn. zm.). Ustawa ta utraciła moc na podstawie art. 195 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach i z dniem wejścia w życie tej ostatniej ustawy - 1 stycznia 1999 r. - odpadła wskazana wyżej delegacja ustawowa dla Rady Ministrów. Ustawa o emeryturach i rentach nie zawiera analogicznego upoważnienia, zatem przepis art. 194 stanowiący, że do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie pozostają w

mocy przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustaw dotychczasowych, nie jest podstawą prawną zachowania mocy obowiązującej powołanego rozporządzenia. Zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia, można odnosić tylko do tych przepisów rozporządzenia, które regulują materię określoną w przepisie ustawy, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk, oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Zachowały zatem moc przepisy § 4-8a określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przepisy § 9-15 określające wiek emerytalny i warunki przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze, a ponadto przepis § 3 określający ogólny wymagany okres zatrudnienia oraz przepis stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki: z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 215/09, LEX nr 889728; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09, LEX nr 590248; z dnia 17 maja 2012 r., I UK 399/11, LEX nr 1211140; z dnia 27 lipca 2012 r., I UK 82/12, LEX nr 1250576; z dnia 5 dnia czerwca 2013 r., III UK 87/12, LEX nr 1555712) przyjmuje się, że w uchwale tej nie wykluczono obowiązywania § 19 ust. 2 rozporządzenia. Podkreślono, że, po pierwsze, brak w argumentacji uchwały jakiegokolwiek odniesienia się do tego przepisu, podobnie jak zresztą do ust. 1 § 19, a przecież nie ma wątpliwości, że ten ostatni przepis, stanowiąc, że przy ustalaniu okresów pracy, o których mowa w § 2, uwzględnia się również okresy takiej pracy (służby), wykonywanej przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, również wchodzi w materię objętą przepisem art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach. Po drugie i najistotniejsze, również i ust. 2 § 19 odnosi się do ustawowego odesłania. Przez zagwarantowanie zachowania dotychczasowych uprawnień rozszerza on katalog prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4. Innymi słowy, jest to przepis, który wskazuje rodzaje prac uznawanych za prace w szczególnych warunkach (oprócz tych wymienionych w

wykazach A i B) i są nimi prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2018 r., I UK 549/16, LEX nr 2486882 czy z dnia 31 sierpnia 2017 r., III UK 185/16, LEX nr 2390696).

Wobec powyższego, skoro wnioskodawca od dnia 1 września 1971 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. będąc zatrudniony w SKR w M. na stanowisku traktorzysty wykonywał prace stałe i w pełnym wymiarze czasu pracy, zaliczoną do I kategorii zatrudnienia według rozporządzenia z dnia 10 września 1956 r., a praca ta, przy uwzględnieniu § 9 rozporządzenia z dnia 4 maja 1979 r. mieści się w rozszerzonym na podstawie rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. katalogu prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4, to cały ten okres (5 lat i 10 miesięcy) a nie tylko wykonywanie prac transportowych w wymiarze 2 lat i 6 miesięcy należy zaliczyć do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, co łącznie z pozostałym okresem zatrudnienia niekwestionowanym przez organ rentowy (8 lat 5 miesięcy i 11 dni oraz 2 lata 8 miesięcy i 9 dni) daje w sumie 16 lat 11 miesięcy i 20 dni. Zauważyć w tym miejscu także należy, że Sąd Apelacyjny nie poczynił ustaleń w sprawie, iż wnioskodawca w spornym okresie zatrudnienia odbywał zasadniczą służbę wojskową a jedynie na rzecz poprawności swoich rozważań co do okresu zatrudnienia zaliczonego do I kategorii zatrudnienia odwołał się do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09, dotyczącego zaliczania okresu służby wojskowej podnosząc, że prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia w rozporządzenia z dnia 10 września 1956 r., uważa się za prace wykonywane w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

kc